

ПОВСТЕНКО О.А.,

*студентка спеціальності «Соціальна робота»
Національного університету «Запорізька політехніка»;*

СЕРГА Т.О.,

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Соціальної роботи»
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДЕМОГРАФІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасна Україна перетнула критичну точку зниження народжуваності, що спричиняє незворотне погіршення демографічного потенціалу країни і загрожує можливостями відновлення чисельності населення.

У першій половині 2021 року в Україні народилося на 38 тисяч малят більше, ніж у той самий період у 2023 році. Протягом повномасштабної війни у країні спостерігається зменшення народжуваності на 28 %. В даний час кількість новонароджених в Україні відчутно менша, ніж у довоєнний період. Повномасштабне вторгнення призвело до найбільшої кризи у кількості нових українців, представляючи найбільший спад за всю історію незалежності. Попередній пік зменшення народжуваності також пов'язаний із війною: у 2015 році показники народжуваності впали аж на 12 % за рік [1].

Серед демографічних проблем дослідники називають такі: вторгнення розділило сім'ї, що змусило деякі пари відкласти плани щодо народження дітей, висока смертність немовлят, передчасна смертність чоловіків, ще однією причиною є виїзд громадян за кордон, і як наслідок, негативне чисте сальдо міграції.

Таким чином, відбулася зміна характеру міграційних потоків. І ситуацію та найближчі перспективи її розвитку можна описати так:

1. Значна частина громадян за межами України. Мова про цифру, що перевищує 15 % від населення, навіть за оцінками Укрдержстату (що вказує кількість населення 41 млн). Це вже величезний виклик для національної економіки.

2. Більше половини біженців не повернуться в найближчому майбутньому (3-5 років). Люди виїжджали з дітьми і, відповідно, якщо діти пішли до школи, батьки, найімовірніше залишаються.

3. З кожним роком війни ця частка буде збільшуватися. Дослідження міграційних настроїв українців, проведене Українським інститутом майбутнього на початку 2023 року давало підстави вважати, що станом на весну відсоток тих, хто повертатиметься складає від 30 до 40 %.

4. Повернення українців, які виїхали (і вивезені) до Росії, є ще більшою проблемою. Причому навіть, коли йдеться не про колаборантів, а про громадян з потенційно проукраїнською позицією. Причина у роботі пропагандистів, страху та навіть відсутності документів, які дають змогу виїхати через територію ЄС.

5. Після закінчення війни ми отримаємо двонаправлений процес. З одного боку, частина громадян повертатиметься на Батьківщину. З іншого, в першу чергу, чоловіки з великою ймовірністю поїдуть до своїх родин.

На основі сказаного вище, можна сформулювати чотири ключові виклики, реакція на які має стати основою державної політики:

1. Розбалансованість ринку праці (що природно після війни) буде помножено на колосальний дефіцит робочої сили.

2. Депопуляція та ризики погіршення проблеми. Україна ризикує втратити від 5 до 7 млн мешканців. Причому, в своїй масі це громадяни дітородного віку. Тобто після природного післявоєнного короткочасного зростання народжуваності настане період прискореної природної депопуляції.

3. Зменшення частки працездатного населення з одночасним збільшенням числа пенсіонерів (і тут треба розуміти, що до них належатимуть, як пенсіонери за віком, так і особи, які отримали поранення на фронті). Все це збільшить дефіцит пенсійного фонду.

4. Зменшення кількості дітей та підлітків створить виклики для системи освіти. Зокрема, вищої освіти. Невелика кількість студентів призводить до поступової деградації освітнього процесу. А в перспективі 7-8 років до дефіциту молодих наукових кадрів, кваліфікованих інженерів, розробників і т. д. Тобто створюється ризик для технологічної примітивізації економіки.

5. Возз'єднання сімей за кордоном (чоловік їде до дружини та дітей) докорінно змінить характер української міграції та грошових переказів від мігрантів. Умовний заробітчанин частину своїх доходів передає (або переказує) родичам в Україну. Але якщо вся сім'я перебуває там, (сенсу (та й адресата) грошових переказів на Батьківщину немає. Тобто Україна втрачає й гроші від трудових мігрантів – те, що було важливим чинником підтримки економічної стабільності у попередні роки.

6. Фінансові ресурси. Інтеграція українських біженців за кордоном призведе до зменшення обсягів грошових переказів в Україну. При тому, що в перші повоєнні роки гроші від заробітчанин могли б стати суттєвим ресурсом для відновлення країни.

7. Деградація системи освіти та наукової школи. Невелика кількість студентів разом з міграцією частини викладачів призводить до зниження рівня освіти. Як наслідок до деградації наукової школи (у наступні 10-15 років) та ризиків технологічної деградації економіки [2].

Отже, демографічна криза почала розвиватися задовго до початку війни і не є основною причиною негаразд, але війна катастрофічно впливає на чисельність населення та його відтворення. Зменшення населення – одна

з найбільшочіших тем для українців, адже мова йде про майбутнє країни, про людей, яким належить навчати, будувати, творити. На сьогоднішній день країна входить у топ держав з найінтенсивнішим темпом скорочення населення. Щоб Україна не втрачала свої позиції на світовій арені як велика європейська держава, потрібно проводити активну демографічну політику. Одним із перших кроків має стати стабілізація чисельності населення. Державі необхідно докласти немало зусиль, щоб повернути українських жінок та дітей із-за кордону в майбутньому.

Список використаних джерел

1. «Коли, якщо не зараз?» Українки, які народжують попри війну. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66741386> (дата звернення: 21.03.2024).
2. Декілька алгоритмів боротьби з демографічною проблемою. URL: <https://uifuture.org/publications/dekilka-algorytmiv-borotby-z-demografichnoyu-problemoyu/> (дата звернення: 21.03.2024).